

ДОДАТОК

Застосування методу аналізу ситуацій МАКС (case-study)

Потік інформації у сучасному світі вимагає застосування таких методів навчання, які дозволили б ефективно передавати доволі великий обсяг знань, забезпечили високий рівень оволодіння матеріалом, який вивчається. Сьогодні основні методичні інновації пов'язані з використанням активних, або як їх ще називають інтерактивних, методів навчання. Суть їх полягає у тому, що навчальний процес організовується на основі взаємодії, діалогу, в ході якого студенти навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, враховувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватись з іншими людьми.

До провідних методів інтерактивних форм навчання відносяться тренінги, ділові та рольові ігри, навчальні групові дискусії, мозковий штурм тощо. Чільне місце в останній час посідає метод аналізу ситуацій (case-study).

Проблема впровадження методу case-study в практику вищої професійної освіти в даний час є вельми актуальною, що обумовлюється двома тенденціями [1]:

- перша витікає із загальної спрямованості розвитку освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навиків розумової діяльності, розвиток здібностей особи, серед яких особлива увага приділяється здібностям до навчання, зміни парадигми мислення, умінню переробляти величезні масиви інформації;

- друга витікає з розвитку вимог до якості фахівця, який повинен володіти також здатністю оптимальної поведінки в різних ситуаціях, відрізнятися системністю і ефективністю дій в умовах кризи.

Метод аналізу ситуації найбільш широко використовується у вивченні економіки і бізнес-наук. Вперше він був використаний у навчальному процесі в школі права Гарвардського університету у 1870 році. Застосування цього методу в Гарвардській школі бізнесу почалось у 1920 році. Перші збірники кейсів були опубліковані у 1925 році у Звітах Гарвардського університету. На сьогоднішній день співіснують дві класичні школи case-study – Гарвардська (американська) і Манчестерська (європейська). Серед закордонних вчених над теоретичними та практичними питаннями використання case-study можна відзначити Е. Монтера, М. Лідере, Дж. Ерскіна, М. Норфі. У вітчизняній освітній практиці застосування методу аналізу ситуацій знаходиться на початковому етапі. Проте плідно працюють у цьому напрямку спеціалісти українського Центру інновацій та розвитку, серед яких Ю. Сурмін, А. Сидоренко, В. Лобода, А. Фурда. Під редакцією Ю. Сурміна у 2002 році було видано фундаментальну працю «Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода».

На сьогодні запровадження методу аналізу ситуацій у навчальний процес знаходиться на стадії осмислення та запозичення напрацьованих методик у закордонних вчених. Новизна і особливості використання case-study вимагають детального аналізу даного методу як виду інтерактивних форм навчання, адаптації до особливостей використання при викладанні різних дисциплін.

Метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій (вирішення кейсів).

Гарвардська Школа Бізнесу так визначає метод кейсів: "Метод навчання, при якому студенти і викладачі беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій або завдань. Ці кейси, зазвичай підготовлені у письмовій формі і складені виходячи з досвіду реальних людей, які працюють у сфері підприємництва, вивчаються, аналізуються і обговорюються студентами. Ці кейси складають основи бесіди класу під керівництвом викладача. Тому метод кейсів включає одночасно і особливий вид навчального матеріалу, і особливі способи використання цього матеріалу у навчальному процесі" [2].

Безпосередня мета методу case-study – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію – case, яка має місце у реальному житті і розробити практичне

рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми.

Сьогодні метод case-study завоював провідні позиції в навчанні, активно використовується в зарубіжній практиці бізнес–освіти і вважається одним з найефективніших способів навчання студентів навичкам вирішення типових проблем. Так, Гарвардська школа бізнесу виділяє майже 90% учбового часу на розгляд конкретних кейсів. Ситуаційне навчання по гарвардській методиці – це інтенсивний тренінг слухачів з використанням відеоматеріалів, комп'ютерного і програмного забезпечення.

Використання методу case-study в навчанні студентів дозволяє підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичків. Помітною особливістю методу case-study є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Створений як метод вивчення економічних дисциплін, в даний час метод case-study знаходить широке розповсюдження у вивченні медицини, юриспруденції і інших наук.

Case-studies, конкретні ситуації, які спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору у навчальних заняттях, втілюють у собі наступні ідеї [1]:

1. Метод призначений для отримання знань з дисциплін, істина в яких плюралістична, тобто немає однозначної відповіді на поставлене питання.

2. Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його вироблення, на співпрацю студента і викладача; звідси принципова відмінність методу case-study від традиційних методик – демократія в процесі отримання знання, коли студент по суті справи є рівноправним з іншими студентами і викладачем в процесі обговорення проблеми.

3. Результатом застосування методу є не тільки знання, але і навички професійної діяльності.

4. Технологія методу полягає в наступному: з урахуванням певних правил розробляється модель конкретної ситуації, яка має місце у реальному житті, і відбиває той комплекс знань і практичних навичків, які студентам потрібно отримати; при цьому викладач виступає в ролі ведучого, який генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто в ролі посередника у процесі співпраці.

5. Позитивною стороною методу ситуаційного аналізу є не тільки отримання знань і формування практичних навичків, але і розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття.

6. У методі case-study долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з “сухістю”, не емоційністю викладу матеріалу – відповідним чином організоване обговорення кейса може нагадувати театральну виставу.

Метод case-study – інструмент, який дозволяє застосувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Метод сприяє розвитку у студентів самостійного мислення, уміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити і удосконалити аналітичні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне рішення поставленої проблеми.

Передбачається, що у реальному житті не існує однозначно правильних рішень. Суть навчання методом case-study полягає в тому, що кожен пропонує варіанти, виходячи із знань, які є у нього в наявності, практичного досвіду і інтуїції.

Основна функція методу case-study – вчити студентів вирішувати складні неструктуровані проблеми, які не можливо вирішити аналітичним способом. Кейс активізує студентів, залишаючи їх наодинці з реальними ситуаціями.

До переваг методу case-study можна віднести [1]:

- використання принципів проблемного навчання – отримання навичків вирішення реальних проблем, можливість роботи групи на єдиному проблемному полі, при цьому процес вивчення, по суті, імітує механізм ухвалення рішення в житті, він адекватніший життєвій ситуації, ніж заучування термінів з подальшим їх переказом, оскільки вимагає не тільки знання і розуміння термінів, але і уміння оперувати ними, вибудовувавши логічні схеми вирішення проблеми, аргументувати свою думку;

- отримання навиків роботи в команді;
- отримання навиків презентації, проведення прес-конференції;
- уміння формулювати питання, аргументувати відповідь.

Кейс-метод виступає і специфічним практичним методом організації учбового процесу, методом дискусій з погляду стимулювання і мотивації учбового процесу, а також методом лабораторно-практичного контролю і самоконтролю.

Кейс-метод можна уявити в методологічному контексті як складну систему, в яку інтегровані інші, простіші методи пізнання. У нього входять моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, методи опису, класифікації, ігрові методи, які виконують в кейс-методі свої ролі.

Суть кейс-метода полягає в тому, що засвоєння знань і формування умінь є результат активної самостійної діяльності студентів з вирішення протиріч, внаслідок чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями і розвиток розумових здібностей. У навчанні із застосуванням кейс-метода зона найближчого розвитку студентів розширюється до області проблемних ситуацій – області, при якій перехід від незнання до знання перестає бути для студентів основним, він стає природною ланкою, зоною його активного розвитку.

Метод аналізу ситуацій успішно може застосовуватись і при вивченні гуманітарних дисциплін, зокрема й соціологічних. Як зауважує Ю.П. Сурмін, гуманітарна освіта є природною галуззю використання кейс-методу. Вона орієнтована на знання про людину і середовище її буття [3, ст.209]. Особливість гуманітарних дисциплін полягає у відсутності жорсткої обумовленості. Людське і суспільне життя відрізняється вірогідністю, стохастичністю, варіативністю реалізації. Проте головною проблемою викладання соціології є абстрактність пропонованого знання. Саме навчання зводиться до того, що студенти запам'ятовують поняття, короткий зміст соціологічних теорій. Таке знання початково поверхневе. За такого підходу реальне соціальне життя і уявлення, які даються про нього, майже повністю розбігаються. Навчання суттєво не впливає на світогляд студентів. Тому особливо важливо використовувати таку форму залучення студентів до вивчення соціологічних дисциплін, в яких би вони мали безпосередню можливість чуттєво вбути у реальність соціального життя, протягом вивчення тієї чи іншої теми побачити за сухими теоріями життя реальних людей і їх проблеми. У даному випадку використання методу аналізу ситуацій є дієвим чинником стимулювання творчої активності студентів, залучення їх до аналізу буденної реальності з метою поєднання теоретичного матеріалу та практичного осмислення багатомірної повсякденності.

Розглянемо, до прикладу, наступну проблемну ситуацію, яку можна подати у вигляді кейс-методу. За основу взято статтю з періодики, в якій піднімаються гострі питання суспільного життя, наводиться статистичний матеріал.

“В Україні якість життя одна з найнижчих серед усіх країн Європи й колишнього Союзу.

Україна в рейтингу країн за якістю життя зайняла 57-у позицію з 63, випередивши Індію, Казахстан, Македонію, ПАР і Парагвай. Якість життя в Україні оцінено як одну з найнижчих серед усіх європейських країн і країн колишнього СРСР. Такі результати досліджень “Оцінка соціально-економічних результатів і потенціалу України” за участю державних і недержавних організацій, які показали загрозливий стан демографічної ситуації в Україні, економічного та соціального благополуччя. Вони проводилися за співпраці посольства Канади в Україні, Міжнародного центру перспективних досліджень, а також Міністерства економіки та Міністерства фінансів. Дослідження показали, що населення України продовжує стрімко скорочуватися. Зокрема, учасники досліджень спрогнозували, що в період до 2030 року загальна кількість населення України скоротиться до 37,5 млн. осіб, а до 2050 року майже до 29 млн. Починаючи з 2006 року, щодня в Україні від СНІДу вмирає дві-три особи, а інфікується — 35 осіб. “Це не одне дослідження. Це одночасне відображення двох точок зору — державної та недержавної... Ми маємо тісні відносини з Україною і бажаємо, щоб Україна була справді процвітаючою країною”, — сказала Посол Канади в Україні Абайна Данн. Дослідження проводилося в рамках проекту “Здатність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу України”, який фінансується канадською агенцією Міжнародного розвитку.

Зокрема, ця агенція надала фінансування проекту в розмірі 2 млн. 257 тис. канадських доларів (CAD)”.

(Джерело: Газета “День”, № 47 від 7 березня 2008 року)

Наведемо перелік можливих запитань до тексту, які могли б стимулювати студентів до нетривіального підходу освоєння соціологічних знань:

1. До яких сфер суспільного життя можна віднести проблеми, підняті у цій статті? Про які соціальні проблеми свідчать наведені дані і цифри?

2. Який прогноз соціально-економічного розвитку можна зробити виходячи з даної ситуації?

3. Які чинники, на Вашу думку, сприяють погіршенню демографічної ситуації у країні? Спираючись на мікро- та макросоціологічні теорії обґрунтуйте свою думку?

4. Наведені дані відображають статичну чи динамічну ситуацію суспільного життя? Які соціальні інститути відповідальні за таку ситуацію?

5. За допомогою яких соціологічних методів можна вплинути на дану ситуацію? Яка функція соціології може бути задіяна у вирішенні цієї суспільної проблеми?

6. Користуючись знаннями, отриманими під час вивчення курсу “Соціологія”, змодельуйте програму виходу із даного становища. Презентуйте Вашу роботу у вигляді проекту, в якому подайте перелік першочергових заходів, направлених на подолання негативних явищ, розробіть послідовні кроки покращення становища України у даному контексті.

Така форма виконання завдання стимулює студентів до інтенсивної творчої праці, вміння бачити соціальний світ не тільки крізь призму теоретичних положень, але й в контексті живої реальності. Наведена ситуація може застосовуватись при вивченні таких тем, як “Соціальні зміни і соціальні процеси”, “Соціальні інститути”, “Соціальна структура суспільства”. Також аналіз даної ситуації, безумовно, буде корисний і при вивченні дисциплін, які стосуються соціальної роботи. Студенти, для яких соціологія є лише обов’язково-програмною дисципліною, подекуди нудною і незрозумілою, аналізуючи цю ситуацію, матимуть змогу використовувати, по можливості, і знання зі своїх фахових дисциплін. Економісти, математики, медики, менеджери, юристи зможуть переконатись, яка роль соціології у вирішенні суспільних проблем, пересвідчитись у практичній направленості багатьох теоретичних положень соціологічного знання.

Ефективність навчання за допомогою кейс-методу очевидна. Студентові надається можливість перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити. З іншого боку, практична ситуація викликає інтерес до процесу навчання, оскільки стає ясно, яких теоретичних знань не вистачає для вирішення проблеми.

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронний ресурс] <http://www.vshu.ru/>

2. Багиев Г., Наумов В. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода [Електронний ресурс] <http://www.marketing.spb.ru/>

3. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.